

PРАВНА REGULATIVA ZEMALJSKOG RADIODIFUZNOG ETRA SRBIJE I POREĐENJE SA DRŽAVAMA U OKRUŽENJU LAW REGULATIONS NATIONAL BROADCASTING SERBIAN AIR SPACE AND COMPARISON WITH COUNTRIES IN THE REGION

Miroslav Vrhovšek, *Univerzitet Privredna Akademija Novi Sad*
Žaklina Spalević, *Univerzitet Privredna Akademija Novi Sad*
Žika Miljković, *Medijski Javni Servis - RadioTelevizija Srbije*

Sadržaj - U radu je predstavljen postupak dodele dozvola za korišćenje zemaljskih radiodifuznih frekvencija. Dodelom dozvola za emitovanje programa uvodi se pravna regulativa i ukida neuređenost u etru Srbije. Za regulisanje postojećeg stanja neophodno je snimanje istog i uvođenje svih radio i tv stanica u registar elektronskih medija. Regulatorno telo nadležno za oblast telekomunikacija dužno je da napravi plan i raspodelu frekvencija u etru Srbije. Dodela dozvola za korišćenje zemaljskih radiodifuznih frekvencija u nadležnosti je Republičke Agencije za radiodifuziju. Ovakav sistem obezbedio bi standardizaciju signala svih emitera na teritoriji Srbije, a olakšan bi bio i posao nadzora nad ispunjavanjem tih tehničkih kriterijuma. Sa druge strane emiterima bi se obezbedio kvalitetan signal uz nadoknadu nižu nego što iznose troškovi održavanja i servisiranja vlastite emisije opreme.

Ključne reči – pravna regulativa, RRA (Republička Radiodifuzna Agencija), frekvencije, emiteri.

Abstract - The paper presents a procedure awarding licenses for the use of terrestrial broadcast frequencies. Allocation of broadcasting licenses introduced legal regulations and eliminates mess in the air of Serbia. The regulation of the existing situation it is necessary to capture the current state and the introduction of radio and TV stations in the register of the electronic media. The regulatory body in charge of the telecommunications sector is obliged to make a plan and allocation of frequencies in the air of Serbia. Assigning permissions for the use of terrestrial broadcasting frequencies in the jurisdiction of the Republic Broadcasting Agency. Such a system would provide the standardization of signals of broadcasters in Serbia, and easier would be the job of oversight to satisfy the technical criteria. On the other hand broadcasters to provide high quality signal with the compensation amount lower than the costs of maintaining and servicing their own transmission equipment.

Key words - Law regulation, RBA (Republic Broadcasting Agency), Frequencies, Broadcasters.

1. UVOD

U okviru strategije razvoja radiodifuzije u Srbiji, kao osnovni i najvažniji cilj nameće se dodela dozvola za korišćenje zemaljskih radiodifuznih frekvencija čime bi se uvela pravna regulativa i red u etar Srbije. Dodelom dozvola za emitovanje ukida se postojeća neuređenost u sistemu frekvencija u Srbiji gde je većina emitera program emitovala polulegalno ili sasvim nelegalno, uz mišljenja i saglasnosti različitih institucija državne uprave, u skladu sa nevažećom zakonskom regulativom ili čak i bez bilo kakve dozvole (mišljenja za emitovanje). Pored toga, neuređenost u oblasti radiodifuzije rezultirala je time da su mnogi emiteri radili po programskim i tehničkim kriterijumima, koji značajno odstupaju od u svetu prihvaćenih profesionalnih standarda. Posledica ovakvog stanja bila je preveliki broj radio i televizijskih stanica sa lošim tehničkim kvalitetom emitovanja i nekvalitetnim programskim sadržajima. Procenjuje se da u Srbiji ima 250-300 televizijskih i više od 900 radio stanica [1]. Zbog prezasićenja etra, naročito u

većim gradovima, dolazi do zagušenja i međusobnog ometanja signala, posebno kada je reč o radijskim programima. Shodno članu 8. Zakona o radiodifuziji, dodela dozvola za korišćenje zemaljskih radiodifuznih frekvencija u nadležnosti je Republičke agencije za radiodifuziju.

Kao prvi korak u okviru mera za regulisanje postojeće situacije u radiodifuziji Srbije neophodno je snimanje postojećeg stanja i to kroz uvođenje svih radio i televizijskih stanica u odgovarajući registar elektronskih medija u Srbiji. Popunjavanjem adekvatnog upitnika, pored dobijanja tačnog broja emitera u etru Srbije, stiče se uvid u pravni i vlasnički status svih emitera, kao i saznanje o programskoj orijentaciji i tehničkoj opremljenosti elektronskih medija u Srbiji. Registracija emitera olakšava kasnije korake u realizaciji strategije razvoja radiodifuzije u Srbiji, pri čemu registar predstavlja i značajan dokument za saradnju Republičke radiodifuzne agencije sa regulatornim telom nadležnim za oblast telekomunikacija. Saradnja na planu racionalnog i efikasnog korišćenja radiofrekvencijskog spektra je propisana

članom 5. Zakona o radiodifuziji, kao i odredbama Zakona o telekomunikacijama. Regulatorno telo nadležno za oblast telekomunikacija dužno je da napravi Plan i raspored frekvencija u etru Srbije. Radio frekvencije jesu prirodni resurs i opšte dobro, ali su brojem ograničene, te bi Agencija za telekomunikacije, prilikom izrade Plana i rasporeda frekvencija, trebalo da ima u vidu osnovna strateška načela, kojima će se RRA rukovoditi prilikom izdavanja dozvola za korišćenje frekvencija.

2. STRATEŠKA NAČELA RRA ZA IZRADU DOZVOLA ZA EMITOVANJE

1) *Redosled raspisivanja konkursa* - Izdavanje dozvola za korišćenje frekvencija počinje raspisivanjem konkursa za dodelu frekvencija sa nacionalnim pokrivanjem; sledi konkurs za dodelu regionalnih frekvencija i na kraju raspodela lokalnih frekvencija (Član 118. Zakona) [2].

2) *Regulisanje aktuelnog stanja, a ne gašenje postojećih stanica* - RRA nema nameru da kroz proces izdavanja dozvola ukida emitovanje programa istaknutih emitera sa nacionalnom pokrivenošću, naročito ne onih koji ispunjavaju osnovne programske i tehničke standarde, bez obzira na specifičnosti uređivačke politike.

3) *Prednost profesionalnih radiodifuznih organizacija* - Savet se u načelu stara da prednost prilikom izdavanja dozvola dobiju oni emiteri kojima je proizvodnja i emitovanje radio ili televizijskog programa osnovna ili jedina delatnost. Ipak, ovaj kriterijum nije biti presudan u slučaju komercijalnih emitera. U slučaju emitera čiji su osnivači javna preduzeća ili državne institucije, Savet insistira na doslednoj primeni Zakona o radiodifuziji i Zakona o javnom informisanju kojima se organizacijama čiji je osnivač država zabranjuje bavljenje radiodifuzijom.

4) *Demetropolizacija* - Prilikom izdavanja dozvola za korišćenje frekvencija sa nacionalnim pokrivanjem RRA ispituje mogućnost da jedan od tih emitera ne bude iz Beograda, čime bi se demetropolizovao sistem nacionalnih mreža. Ako to iz tehničkih razloga ne bude bilo moguće, Savet će nastojati da regionalne stanice dobiju odgovarajući status i značaj.

5) *Broj emitera* - U Srbiji postoji 25 okruga, 161 opština i 4 naseljena mesta sa statusom grada (ne računajući Kosovo i Metohiju). U skladu sa Zakonom o radiodifuziji, odredbe o nedozvoljenoj medijskoj koncentraciji (Član. 98.), potrebno je da u svakoj opštini – gradu bude raspisan konkurs za dodelu najmanje dve dozvole za radio frekvencije i dva TV kanala. Teorijski, maksimalni broj emitera može biti 660 regionalnih i lokalnih (330 radio i 330 TV). Savet RRA smatra da na nacionalnom nivou treba obezbediti normalan nastavak rada postojećih afirmisanih emitera (prema sadašnjem stanju: najmanje tri komercijalne mreže), uz eventualno otvaranje mogućnosti za stvaranje konkurencije (obezbeđivanje jedne mreže za nacionalnog komercijalnog emitera van Beograda i jedne mreže za emitera koji će, u skladu sa Zakonom, raditi u sistemu internacionalnih medijskih korporacija).

6) *Privatizacija lokalnih medija protiv monopolizacije*

radiodifuznog prostora - RRA radi u pravcu onemogućavanja monopolizacije radiodifuznog prostora putem kupovine lokalnih RTV stanica koje su u statusu javnog preduzeća. Savet insistira da se privatizacijom lokalnih stanica u statusu javnih preduzeća bave ovlašćeni organi: Ministarstvo kulture, Ministarstvo za privredu i privatizaciju, Agencija za privatizaciju i Republička radiodifuzna agencija. Prilikom privatizacije ovih javnih preduzeća treba, a posle jasnog utvrđivanja predmeta privatizacije, povesti računa o poreklu novca namenjenog za kupovinu, kao i da 30% akcija privatizovanog lokalnog medija pripadne zaposlenima i da bude napravljen socijalni program za one zaposlene koji će postati tehnološki višak [2].

3. STANDARDI

Izdavanje dozvola za korišćenje nacionalnih, regionalnih i lokalnih frekvencija biće uslovljeno zadovoljavanjem određenih tehničkih i programskih kriterijuma. Tu spadaju tehnički i programski kriterijumi koje mediji moraju da ispune. Radio i televizijske stanice koje pretenduju na dozvole za emitovanje moraju posedovati emisionu tehniku koja zadovoljava profesionalne standarde zemaljske radiodifuzije, kako ne bi ometali rad drugih emitera, komunikacije državnih institucija (vojska, policija), kao i rad drugih institucija koje u komunikaciji koriste radio vezu (kontrola letenja i sl). Emiteri koji konkurišu za dozvole za emitovanje moraju imati i adekvatnu studijsku tehniku, kao i svu opremu neophodnu za normalnu produkciju programa (primera radi: računar priključen za predajnik ne može se smatrati radio-stanicom). Emiteri moraju zadovoljiti i određene građevinske kriterijume; neophodno je da se elektronski medij nalazi u adekvatnom poslovnom prostoru što podrazumeva više od jedne prostorije, pristojne veličine, osvetljenosti i protoka vazduha (ne može se radio ili televizijski studio smestiti u nekom ćošku magacina). Radio i televizijske stanice moraju ispuniti i sve druge tehničke kriterijume koje bude uspostavilo regulatorno telo nadležno za oblast telekomunikacija [2].

Što se tiče programskog kriterijuma emiteri su obavezni da se prilikom proizvodnje i emitovanja programa pridržavaju zakonskih odredaba, pogotovo Zakona o radiodifuziji i Zakona o informisanju. U etru ne bi trebalo da bude mesta za emitere koji nemaju vlastitu programsku produkciju. Neophodno je da emiteri jasno profilisu i odrede svoj program prema Zakonu o radiodifuziji, prema kojem emiteri mogu emitovati celokupne programe (informativni, naučni, obrazovni, kulturni, zabavni i sportski sadržaji); zatim mogu biti i emiteri specijalizovanih programa i na kraju emiteri čiji se programi u celini bave reklamiranjem i prodajom robe. Emitere celokupnih programa, što podrazumeva i informativni program, sistemom monitoringa i zakonskim merama neophodno je sprečiti u pokušajima da sprovede prikrivenu političku propagandu. Agencija će insistirati na donošenju i poštovanju pravne regulative za suzbijanje piraterije. Kompilacijom Zakona o informisanju, Zakona o radiodifuziji i drugih zakonskih propisa, ali i novinarskih kodeksa, te međunarodnih konvencija i preporuka, strateški bi značajno bilo sačiniti, a još značajnije ozvaničiti opšta obavezujuća pravila za ponašanje emitera u Srbiji. Bilo bi dobro da se u ovom pogledu postigne opšti konsenzus (uz odgovarajuće učešće stručnih, strukovnih,

medijskih i novinarskih asocijacija), a da nakon toga Agencija, na osnovu člana 12. stav 5. Zakona o radiodifuziji, usvoji kodeks ponašanja emitera. Agencija će izdavanjem opštih i pojedinačnih obavezujućih uputstava kao i do sada reagovati u svim slučajevima propisanih Zakonom.

Paralelno sa tim raspisivaće se i konkurs za satelitske i kablovske operatore (KDS i SAT), kako bi se i tu napravio registar kablovskih i satelitskih operatera. Opšti cilj je obezbeđivanje jedinstvenog emisionog sistema i kompletno uvođenje reda u etru i kablju, kao i zaštita autorskih prava. Predviđeno je i izračunavanje za sve zone pokrivanja pojedinih emitera kao visina naknade. Republička agencija za telekomunikacije 2009. godine izdvojila je 50 miliona dinara za pokretnu mernu stanicu za kontrolu radio-frekvencija. Nova oprema će omogućiti RATEL-u da kontroliše signale radio i TV stanica, pokrivenost Srbije mrežom mobilne telefonije druge i treće generacije i kvalitet "vajmaks bežične širokopojasne mreže" (WIMAX), koja je trebalo da bude uvedena do kraja 2009. godine. Kontrola se sprovodi i sada, ali iz fiksnih stanica i manje efikasno nego što će biti moguće sa novom opremom. Kontrola treba da štiti interese korisnika i omogućava neometan rad firmi koje imaju licencu za korišćenje mreže i radio-frekvencija [2]. U planu je i nabavka opreme za praćenje kvaliteta interneta koji dobijaju korisnici što će omogućiti i kontrolu telefonskih usluga preko interneta (VoIP-a, *Voice over Internet Protocol*) koje bi ove godine trebalo da budu dozvoljene u Srbiji. Za emitere koji se ne budu pridržavali zakona predviđene kazne su od 300.000 do milion dinara za pravno i od 20.000 do 50.000 za odgovorno lice. Nakon završenih konkursa za nacionalne, regionalne i lokalne frekvencije, dozvole za rad dobile su 404 stanice, ali je nelegalnih preko 750. Eventualni budući konkursi mogu se raspisati tak kad dođe do izmene plana raspodele, što je komplikovana i duga procedura. Frekvencije koje su nelegalno koristili emiteri, neće biti "oslobođene" za nove stanice već dodeljene policiji, hitnoj pomoći, vojsci, vatrogascima, jer oni nisu u međunarodno kodiranom planu. Najviše emitera bez dozvole je u okolini Beograda, Kragujevcu i Nišu. Gašenje emitera je težak i mučan posao, jer je mnogim porodicama činom gašenja stanica dosta poljuljana egzistencija i upravo iz tih razloga RRA nailazi na probleme i osporavanja svake vrste. Svi koji su sami prestali sa emitovanjem programa, podstaknuti apelima RRA i Ratela, imaju mogućnost da učestvuju na dodatnim konkursima i na taj način steknu pravo na dodelu frekvencije. Do 04.04.2012. godine postoji tranzicioni period kada svi emiteri i kablovski operateri moraju prilagoditi svoju studijsku opremu i lanac predajnika na digitalni sistem emitovanja, što zahteva velike troškove, i ako to ne bude učinjeno predviđeno je isključenje emitera.

Sljedeći parametri i tehnički uslovi trebaju biti ispunjeni:

Planirane frekvencije za radio difuziju u III bandu od 174 do 230 Mhz novi digitalni plan obuhvata DVB-T i T-DAB, (digitalni TV i digitalni radio zemaljski prenos). Za širinu kanala i kanalni razmak u opsegu III banda svaka administracija je imala svoj sopstveni izbor, 7 ili 8 Mhz (kanalni razmak i širinu opsega koja je prethodno definisana za analognu TV). U opsezima IV i V banda, od 480 do 862 Mhz, novi digitalni plan je obuhvatio DVB-T službu. U opsezima IV i V banda novi digitalni plan ima za osnovu širinu kanala od 8 Mhz koja je identična sa kanalnim razmakom od 8 Mhz za analognu TV. Prema

sadašnjem razvoju tehnologije u okviru jednog TV kanala može se, umesto jednog analognog programa, dobiti multipleks sa 4-6 SDTV programa, 32-48 TV programa sa nacionalnom pripadnošću. Kroz jedan frekvencijski blok u T-DAB-u može se propustiti 6-8 programa stereo CD kvaliteta, 12-16 radijskih programa sa nacionalnom pokrivenošću. Šire područje Beograda će imati pokrivenost sa 56-84 SDTV programa [3].

4. PREGLED MEDIJSKOG ZAKONODAVSTVA U DRŽAVAMA ZAPADNOG BALKANA

Pregled se odnosi na stanje zakonodavstva u državama nastalim raspadom Jugoslavije. Pregled je napravljen na osnovu mesečnih izveštaja Odeljenja za medije Pakta za stabilnost za jugoistočnu Evropu, pripremljenih pod okriljem Media Plan Instituta u Sarajevu, a uz pomoć organizacije USAID (Američka pomoć) kroz regionalnu kancelariju IREX Media [4]. Pregled je koncentrisan na tri kategorije medijskog zakonodavstva:

- Zakonodavstvo i propisi o radiodifuziji, uključujući i procedure dodele dozvola i frekvencija emiterima, statut, mandat i sastav regulatornih tela, upravljanje javnim emiterom i njegova nezavisnost, odnos između državnih i privatnih emitera, kao i pitanja finansiranja, ograničenja u oglašavanju i pokrivenost signalom nacionalne televizije.
- Zakonska regulativa koja se odnosi na uvredu i klevetu, uključujući izmene u krivičnim i građanskim zakonima, visine kazni, teret dokaza i specijalnu zaštitu javnih ličnosti.
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama uključujući napretke i odlaganja u usvajanju i primeni zakona.

4.1. BOSNA I HERCEGOVINA

U maju 2002. Visoki predstavnik je objavio set odluka predvidevši pravni okvir za tri javna emitera u državi, koje su zvanično nazvane Zakon o osnovama javnog radio-difuznog sistema i javnog radio-difuznog servisa u Bosni i Hercegovini, Zakon o radio-televiziji Federacije Bosne i Hercegovine (RTVFBiH) i Zakon o radio-televiziji Republike Srpske (RTRS). Prema ovom setu odluka, javni radio-difuzni servis, nazvan BHTV1, treba da bude nacionalni i multietnički servis, dok će preostala dva pokrivati prostor entiteta. Formula raspodele pretplate za emitovanje bi trebalo da obezbedi da 58 procenata pretplate odlazi na radio-difuzne servise koji pokrivaju nacionalne zajednice, a 42 procenta na BHTV1, plus Distrikt Brčko. Program javnog radio-difuznog servisa bi trebao da izražava etnički, kulturalni, društveni, verski i drugi pluralizam i različitosti. Ovaj pravni okvir je dobio visoke ocene od strane eksperata za medije Saveta Evrope. Ipak, predviđena formula raspodele pretplate za emitovanje nije funkcionisala iz više razloga. Iznos takse za pretplatu je čak pao ispod 35 procenata. Uređivačka nezavisnost javnog radio-difuznog servisa formalno postoji. Postojeći propisi bi trebalo da obezbede nezavisnost, ali to još treba da se potvrdi u praksi. Rasprava o novom Zakonu o javnom radio-difuznom servisu i njegovoj izradi je bila teško ispolitizovana. Neke od predložениh odredbi izrađene su kako bi se nametnuo politički uticaj kroz proceduru izbora upravnih odbora javnog radio-difuznog servisa. Početkom 2004. postignut je

sporazum o TV pretplati, odnosno porezu na posedovanje radio i TV uređaja. Počev od januara 2004. u Republici Srpskoj i od marta u Federaciji BiH, iznos od 6 KM mesečno (oko 3 eura) uračnat je u iznos telefonskog računa bez mogućnosti odvojenog plaćanja. Prema podacima od marta 2005. BHTV1 još uvek nije privukla veći broj gledalaca. Štaviše, udeo u ukupnoj gledanosti je čak u padu, i negde je oko 4,5% ukupne gledanosti. Bosna i Hercegovina je jedna od prvih zemalja u regionu koja je usvojila zakone koji regulišu klevetu – u Republici Srpskoj juna 2001. i u Federaciji BiH u novembru 2002. Zakoni su usvojeni zasebno, ali u suštini tekst je istovetan i dozvoljava suđenje za ova dela isključivo u građanskom postupku. Ovi zakoni se smatraju izuzetnim dostignućem u oblasti regulisanja medija. Ukratko, dekriminalizacija klevete izvršena je u potpunosti. Prema odredbama koje regulišu klevetu u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine, teret dokazivanja je na tužiocu. Propisane kazne su velike i prema specialnom izveštaju Federalnog Ombudsmana, imaju snažan efekat u smislu samocenzure u medijima. Kazne izrečene od strane suda se kreću u iznosu od 1.000 do 4.000 eura, a samo izuzetno mogu biti veće [4].

4.2. HRVATSKA

Jedna od retkih zemalja u kojoj se podaci o vlasničkoj strukturi medija čuvaju kao tajna, zbog više ozbiljnih napada na život, pucanja i batinanja vlasnika medijskih kuća, jeste Hrvatska. Hrvatski Zakon o informisanju i Hrvatskoj Novinskoj Agenciji usvojen je 2001. godine. Zakon o medijima, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o Hrvatskoj radio-televiziji usvojeni su tokom 2003. godine. U aprilu 2004. Parlament je usvojio novi Zakon o medijima. Ključna pitanja ostala su i dalje pitanje koncentracije i zaštite izvora informacija. Novi zakon definiše koncentraciju kao posedovanje više od 40% tržišta dnevnih novina ili magazina, dok su u skladu sa odredbama koje regulišu zaštitu izvora informacija, novinari dužni da otkriju izvor "ukoliko interes javnosti da zna prevaže nad interesom novinara da ga zaštititi". Ova "maglovita" definicija otvara, međutim, prostor za arbitrarne odluke i predstavlja potencijalnu pretnju za novinarstvo, pogotovo istraživačko. U januaru 2005. Vlada je najavila da želi da izmeni Zakon o Hrvatskoj radio-televiziji, pogotovo u delu koji se tiče izbora Saveta HRT-a. Prema predloženim izmenama, Savet HRT-a bi imao 25 članova, od kojih bi 22 bila nominovana od strane civilnog sektora i nevladinih organizacija. Iako su ove izmene u skladu sa evropskim standardima, opozicione partije i civilni sektor videle su u ovome dobro prikriveni pokušaj HDZ-a, vladajuće partije, da kontroliše državnu radio-televiziju. Posle usvajanja amandmana na Pravilnike Saveta za radio-televiziju u junu 2003. godine, postupak dodele dozvola je postao mnogo brži i efikasniji nego ranije. Proces dodele frekvencija je fer i nepristrasan i uopšteno gledano nije pod političkim uticajem. Kako do kraja februara 2004. Savet za elektronske medije još uvek nije bio imenovan, 26 radio stanica našlo se u situaciji da su im dozvole istekle, a da ne postoji nadležno telo da ih produži. Među njima se našao i javni servis HRT, kome treba odobrenje Saveta da bi počeo sa emitovanjem programa. Novi Savet je formiran u aprilu 2004. i otpočeo je sa svojim aktivnostima krajem jula 2004. U avgustu, Savet je započeo zvaničnu proceduru raspisivanja tendera za raspodelu frekvencija. U novembru 2004. Savet za

elektronske medije raspisao je javni tender za obnavljanje dozvola koje su istekle između juna 2003. i oktobra 2004. Učesnici na tenderu trebalo je da predaju svoje prijave sa relevantnom dokumentacijom do 17. decembra 2004. Posle razmatranja prijava, Savet je izjavio da će za 27 od 29 apliciranih obnavljanje dozvola biti puka formalnost. Proces je trebalo da se završi do januara 2005. U aprilu 2005. Savet za elektronske medije je raspisao novi tender za 23 radio i TV frekvencije. Većina ovih frekvencija je predviđena za manje gradove i samim tim za marginalno malu publiku, što neće uticati na postojeće tržište hrvatske radio-difuzne scene. Novi Zakon o elektronskim medijima (usvojen krajem jula 2003.) mnogo jasnije je definisao odnos između privatnih i državnih emitera. Po prvi put, Zakon uvodi odredbu po kojoj 3% od obavezne TV pretplate treba da pripadne komercijalnim TV stanicama, dok je do jula 2003. ceo iznos prikupljen TV pretplatom koristio isključivo HRT. Približno oko 3 miliona eura biće svake godine upotrebljeno za produkciju od javnog interesa u programima komercijalnih TV stanica, odnosno vesti, dokumentarnog programa i programa na jezicima nacionalnih manjina i etničkih grupa. Očekuje se da će ova izmena dovesti do kvalitetnije produkcije programskog sadržaja u programima komercijalnih emitera, kako televizije, tako i radija i ponuditi publici bolju uslugu. Ipak, Savet za elektronske medije prebacio je prva sredstva ove namene tek nakon dve godine i to za 93 radio i 17 TV stanica. Radio stanice su primile sredstva u rasponu od 1.200 do 35.000 eura, a TV stanice od 35.000 do 110.000 eura. Kao rezultat zajedničke akcije lokalnih nevladinih organizacija i međunarodnih institucija koje su izvršile pritisak na Vladu da izmeni odredbe Krivičnog zakona koje su inkriminisale uvredu i klevetu, izmene Krivičnog zakona koje su usvojene u junu 2003. dekriminalisale su uvredu i klevetu. U međuvremenu, podnet je prigovor Ustavnom sudu u januaru 2004. Ustavni sud je ukinuo amandmane, te je stari tekst Zakona opet bio na snazi. Prema trenutno važećim zakonima u Hrvatskoj, napad na reputaciju i dostojanstvo mogu se tretirati i kao povreda građanskog zakona i kao krivično delo. Hrvatski Krivični zakon predviđa kaznu zatvora do jedne godine za ta krivična dela. Medijska javnost zahteva kompletno dekriminalisanje uvrede i klevete. Grupa istaknutih hrvatskih advokata i eksperata pokrenula je inicijativu za izmenu relevantnih zakonskih odredaba da bi ih približili evropskim standardima. Radna grupa Pakta za stabilnost, lokalne nevladine organizacije i eksperti Saveta Evrope i OEBS-a založili su se za izmenu Krivičnog zakona i tražili dekriminalisanje uvrede i klevete. Hrvatski Krivični zakon predviđa kaznu zatvora do jedne godine za krivično delo klevete [4].

4.3. CRNA GORA

Od samo jednih dnevnih novina, jednog državnog radija i jedne državne televizije kakvo je stanje bilo 1990. broj medija je u poslednjih dvadeset godina znatno porastao. Krajem 2002. crnogorska Skupština je usvojila tri zakona kojima se regulišu oblast medija: Zakon o medijima, Zakon o radio-difuziji i Zakon o transformaciji državne televizije u javni servis. Zakoni su pripremljeni u saradnji sa Svetom Evrope i OEBS-om, a u skladu sa evropskim standardima u oblasti medija. Međutim, još uvek ostaje pitanje kako uspostaviti striktnu primenu ovih propisa o medijima. Tokom perioda na koji se ovaj pregled odnosi, nije bilo značajnijih

pomaka koji se tiču usvojenih zakona, izuzev odluka donetih od strane Radio-difuzne agencije, od kojih je najznačajnija bila finalna verzija programskog standarda urađena u aprilu 2005. Ovi standardi urađeni su od strane eksperata Radio-difuzne agencije i odnose se na uređenje reklamiranja, kvalitet programa, a sadrže i pravila o zaštiti interesa gledalaca. Početkom 2004. Radio-difuzna agencija je objavila da su pripremljeni novi Plan raspodele frekvencija i Radio-difuzna strategija. Oba ova dokumenta trebalo je da posluže kao osnova za tender za raspodelu frekvencija. Radio-difuzna agencija donela je veći broj propisa kojima se uređuje procedura podnošenja zahteva za dozvole i u decembru je raspisan zvaničan tender. Do isteka perioda za podnošenje prijava u maju 2005. 41 radio i 16 TV stanica su podnele zahtev. Sa radom je počelo 11 novih radio i 3 TV stanice. Dve televizije koje su podnele prijave nisu iz Crne Gore, to su TV Pink iz Srbije, i TV Adriatik iz Splita, kao i Deutsche Welle i RFI koji su se prijavili za radio dozvole. Konačna odluka je doneta u junu 2005. Dozvole su izdate svima onima koji su podneli zahteve, izuzev radija Slobodna Crna Gora, čiji je zahtev odbijen zbog propusta da se priloži sva neophodna dokumentacija. Prema zakonu, 10% od prikupljene TV pretplate, odnosno TV poreza ide privatnim emiterima. Radio-difuzna agencija je ovlašćena da odluči o raspodeli ovih novčanih sredstava. U maju 2004. Radio-difuzna agencija je objavila kriterijume za distribuciju novčanih sredstava od TV pretplate, naplaćene zajedno sa telefonskim računom, privatnim emiterima i javno je otvorila postupak nadmetanja za ova sredstva. Međutim, tek posle godinu dana, Radio-difuzna agencija je donela konačnu odluku i raspodelila prve rate sredstava komercijalnim emiterima. Institut za medije Crne Gore je nedavno objavio novo istraživanje o pitanju tretiranja klevete i uvrede u državi. U istraživanju pod nazivom «Kleveta i mediji» se u uvodnom delu kaže da kleveta, uprkos izvršenom dekriminisanju u Crnoj Gori, u stvarnosti postoji kao krivično delo, tako da se novinari mogu suočiti sa enormnim kaznama [4].

4.4. SRBIJA

U krivičnom zakoniku Srbije i dalje postoji ugrađeno krivično delo klevete (član 171.kz) u glavi 17. koja nosi naslov *Krivično delo protiv časti i ugleda*. Pravno shvatanje Vrhovnog suda Srbije u odnosu na *Pravo na slobodu izražavanja i krivična dela klevete i uvrede* glasi:

Granice prihvatljive kritike su šire kada je reč o javnim ličnostima u odnosu na privatna lica, za razliku od običnih građana, koji to svojstvo nemaju, javne ličnosti su neizbežno i svesno izložene pomnom ispitivanju svake svoje reči i dela kako od novinara, tako i od javnosti uopšte, te stoga moraju ispoljiti veći stepen tolerancije[5].

U obrazloženju Vrhovnog suda navodi se da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i to sektor za zastupanje pred Evropskim sudom za ljudska i manjinska prava dopisom od 22.9.2008. tražilo da Vrhovni sud Srbije zauzme načelni stav da domaći sudovi prilikom odmeravanja novčane kazne predviđene za krivično delo klevete imaju u vidu stav koji je Evropski sud zauzeo povodom slučaja Lepojić, gde se ukazuje na potrebu da domaći sudovi vode računa o razlici između vrednosnih sudova, koji ne bi trebalo da potpadaju pod odredbe krivičnog zakonodavstva. Imajući u vidu stavove domaćih sudova u slučajevima Filpović i Lepojić i

stav Evropskog suda za ljudska prava povodom tih presuda, na sednici Krivičnog odeljenja usvojeno je predloženo pravno shvatanje. Smatra se da se sudska praksa treba uskladiti sa stavovima sadržanim u presudama Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima Filpović i Lepojić, kako vrednosni sudovi o javnim ličnostima u pravilu ne bi trebalo da potpadaju pod odredbe krivičnog zakonodavstva, budući da intervencija u takvim slučajevima nije neophodna u demokratskim društvima i da je sloboda izražavanja predviđena članom 10. Konvencije o ljudskim pravima temelj demokratskog društva. Takođe, smatra se da sloboda izražavanja pojedinca ne važi samo za informacije i ideje koje se prihvataju ili smatraju uvredljivim, već i za ono što vređa, šokira ili uznemirava, jer je sve usredsređeno na pitanja od javnog interesa, a ne na privatni život javnih ličnosti.

5. ZAKLJUČAK

Bitna karakteristika digitalne televizije, koja postaje realnost, jeste i interaktivnost tj. mogućnost da gledalac putem televizije šalje poruke. Postoji širok opseg moguće upotrebe interakcionih servisa, od glasanja, kupovine, klađenja, iznošenja sugestija i primedbi na programske sadržaje do pristupa Internetu i čitanja e-pošte. Puna interaktivnost podrazumieva da gledalac može dodatno obogaćivati svoje iskustvo televizijskog gledanja. Pored ovoga, veoma bitan element interaktivnosti jeste mogućnost naručivanja sadržaja koji se žele gledati (*Video on Demand*). U Evropi danas postoji standard za digitalnu televiziju (DVB *Digital Video Broadcasting*) koji ima nekoliko verzija: DVB-T (*Terrestrial-zemaljski prenos*), DVB-C (*Cable-kablovski prenos*), DVB-S (*Satellite-satelitski prenos*) i DVB-H (za prenosne prijemnike). Zemlje Evropske unije su stoga izradile i strateške dokumente sa ciljem usmeravanja celokupnog procesa digitalizacije televizije. Ovi dokumenti nisu ograničeni samo na tehničke aspekte, već isto tako i na pitanja sadržaja, finansiranja, subvencija, ekonomskih implikacija itd. što u osnovi sugerise da pitanje digitalizacije nije shvaćeno samo kao tehničko pitanje, već da ima i šire društvene konotacije. Praćenje stanja na tržištu telekomunikacija uključuje i analizu stepena slobodne konkurencije. Od ubrzanog razvoja širokopojsnog pristupa i pre svega e-servisa očekuje se da omoguće brži razvoj privrede i otvaranje novih radnih mesta, pa će ta oblast informaciono-komunikacionih tehnologija biti među prioritetima Republičke agencije za telekomunikacije.

LITERATURA:

- [1] Media Centar Beograd, Autor J. Divković, Gužva u etru iznad Srbije, 2007.
- [2] RRA (Republička radiodifuzna Agencija), Elementi za strategiju razvoja radiodifuzije u Srbiji, 2009.
- [3] I. Reljin, Digitalna radiodifuzija u Srbiji, TELSIKS 2007
- [4] IREX (International Research and Enchanges Board), Pregled medijskog zakonodavstva u zemljama jugoistočne Evrope, 2008.
- [5] Vrhovni Sud Srbije, Bilten sudske prakse, broj 1., Beograd 2009.